

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

3-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-3

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
SPECIAL ISSUE-3

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
№SI-3 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9556-2024-SI-3>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:
Сеитов Азамат Пулатович
доктор социологических наук
(Doctor of sociology, DSc)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:
Сабирова Умида Фархадовна
доктор социологических наук
(Doctor of sociology, DSc)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD:

22.00.01–Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Бекмурадов Мансур Бобомурадович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Каланов Комил Куллахматович
кандидат социологических наук, профессор (Узбекистан)
Убайдуллаева Раиса Турсуновна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Негматова Шахзода Шухратовна
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Шайылдаева Асель Кокоевна
кандидат социологических наук (Кыргызстан)

Исмаилов Алишер Агзамович
доктор экономических наук, (Узбекистан)
Щепилова Галина Германовна
доктор философских наук, профессор (Россия)
Рожанский Михаил Яковлевич
кандидат философских наук (Россия)
Маматов Нормурат
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Бурнашев Рустам Ренатович
кандидат философских наук, профессор (Казахстан)

22.00.02–Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Умаров Абсалом Адилевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Холбеков Абдугани Жуманазарович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Шайхисламов Рафаэль Бадретдинович
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Акулич Мария Михайловна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

Антонио Алонсо Марсос
доктор политических наук, профессор (Испания)
Фадеева Любовь Александровна
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Виктор Агаджаньян
доктор философии по социологическим наукам,
профессор (США)

22.00.03–Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Аликариев Нуритдин Сапаркариевич
доктор экономических наук, профессор (Узбекистан)
Матибаев Тасполат Балтабаевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Николов Стефан
доктор философии по социологическим наукам, (Болгария)

Мирзахмедов Абдирашид Мамасидикович
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Ли Ци
доктор исторических наук, профессор (Китай)
Сухомлинова Марина Валерьяновна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

www.tadqiqot.uz решают задачи, предусмотренные Стратегией Узбекистана 2030, направленные на развитие науки за счет внедрения достижений научных исследований ученых и служащих их признанию в международном научном сообществе. Так, каждой статье, опубликованной в журнале, присваивается номер DOI (Crossref). Журналы включены в международные индексные базы данных. Входит в список журналов ВАК Узбекистана.

22.00.01-Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Пармонов Фарход Ярашевич
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Толипов Файзулла Саидович
кандидат исторических наук, доцент (Узбекистан)
Алимухамедова Нодира Ядгаровна
доктор философии по философским наукам (Узбекистан)

Камалова Хатира Сабыровна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Тагиева Гулсум Гафуровна
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)
Ахмедова Феруза Медетовна
доктор философии по социологическим наукам (PhD)
(Узбекистан)

22.00.02-Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Аликариева Аълохон Нуриддиновна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Зайтов Элёр Холмаматович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Қозоқов Собиржон Зокиржонович
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)

Мирзахмедов Хуршид Абдирашидович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Қаюмов Қахрамон Нозимжонович
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)
Рахимбаева Дилбархон Абдулхамитовна
кандидат философских наук, доцент (Узбекистан)

22.00.03-Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Махкамов Қодиржон Одилжонович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Доспанова Дилара Уракбаевна
кандидат филологических наук, доцент (Узбекистан)

Каримов Бобир Шаропович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Якубов Ильдар Харрасович
кандидат политических наук, доцент (Узбекистан)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

1. Sodiqova Shohida RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING KEKSALAR UCHUN IMKONIYATLARI VA XAVFLARI.....	9
2. Karimov Bobir FASILITATIV LIDERLIK – BOSHQARUVDA DEMOKRATIK JARAYONLARNI RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA.....	18
3. Алексеева Виктория ОСОБЕННОСТИ ВОСПРИЯТИЯ МОЛОДЕЖЬЮ СОЦИАЛЬНЫХ ЛИФТОВ В ПРОЦЕССЕ СОЦИАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ.....	26
4. Якубов Ильдар СОВРЕМЕННЫЕ КОНЦЕПЦИИ УПРАВЛЕНИЯ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ.....	38
5. Ахмедов Нодир ИНФОРМАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В УЗБЕКИСТАНЕ: ПРОБЛЕМЫ ФЕЙКОВЫХ НОВОСТЕЙ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ БОРЬБЫ.....	45
6. Abduraxmonova Manzuraxon, Sultonova Nazokatxon KVADROBERLAR SUBMADANIYATI – DEVIANT XULQ-ATVOR SIFATIDA.....	53
7. Alikariyeva A’loxon TA’LIM SIFATI MENEJMENTI TIZIMINI JORIY ETISH MUAMMOLARI.....	59
8. Berdimuratova Alima, Kamalova Khatira, Baymurzaev Azamat GLOBALLASIW DÁWIRINDE QARAQALPAQSTANLÍ JASLARDIŃ QÁDIRIYATLARĜA BAĜDARLANGANLÍĜI MÁSELELERI.....	67
9. Mirzaxmedov Xurshid SOTSIAL TRANSFORMATSIYA: YOSHLAR.....	81
10. Zaretdinova Nesibeli, Hakimniyazova Mavluda MEHNAT MIGRATSIYASINING DEMOGRAFIYAGA TA’SIRI.....	89
11. Mo‘minov Zokirjon IJTIMOIY MOBILLIK TURLARI: VERTIKAL VA GORIZONTAL IJTIMOiy MOBILLIK HAQIDA TUSHUNCHA.....	96
12. Узакова Зарина ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ЭТАП ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА ДЕТЕЙ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ.....	103
13. Alimuxamedova Nodira «MILLAT» HODISASINI TUSHUNISHDA ILMIIY-NAZARIY YONDASHUVLAR.....	110
14. Radjabova Aziza GLOBAL GEOSIYOSIY VA GEOIQTISODIY O‘ZGARISHLAR VA ULARNING MINTAQAVIY XAVFSIZLIKNI TA’MINLASH, NIZOLARNING OLDINI OLISHGA TA’SIRI.....	117

15. Dulanbayeva Oygul ZAMONAVIY JAMIYAT SHAROITIDA DIN VA IQTISODIY INSTITUTLARNING O'ZARO ALOQADORLIGI.....	123
16. Bekmurodov Xusan “MAHALLA YETTILIGI” – JAMIYATDA IJTIMOIIY MUNOSABATLARNI TAKOMILLASHTIRISHNING YANGI MEXANIZMI SIFATIDA (SOTSIOLOGIK TAHLIL).....	129
17. Samadov Shohzod FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARINING IJTIMOIIY TRANSFORMATSIYASIGA DOIR QARASHLAR (SOTSIOLOGIK TAHLIL ASOSIDA).....	135
18. Мирзаева Шахноза НОВЫЙ УЗБЕКИСТАН: ГЕНДЕРНОЕ РАВЕНСТВО В СФЕРЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА.....	142
19. Mirjavxarova Farida TRANSFORMATSION JAMIYATDA HARBIYLIK KASBI: ORIENTATSIYA VA DEFORMATSIYA (KASBIY BUZILISH) SABABLARI, OMILLARI VA UNING NAMOYON BO'LISHI.....	148
20. Xaytboev Boburjon INSON, FAN VA TEXNIKA TUSHUNCHALARI – FALSAFIY TADQIQOD OBYEKTI SIFATIDA.....	155
21. Xo'jamqulov Adham YANGI O'ZBEKISTONNING YOSHLARGA DOIR SIYOSATI: YOSHLAR IJTIMOIIY KAPITALINI RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA.....	162
22. Qobilov Uchqun DAVLAT BOSHQARUVINI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA DAVLAT XIZMATCHILARINING KASBIY KOMILLIGINI SHAKLLANTIRISH.....	169
23. A'zamova Kumush INSON QADRINI YUKSALTIRISHDA IJTIMOIIY DAVLAT MEXANIZMLARINING REGULYATIV FUNKSIYASINI RIVOJLANTIRISH.....	176
24. Tajieva Dilnoz YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA XOTIN-QIZLARNING O'RNI VA MAVQEI: SOTSIOLOGIK TAHLIL.....	183
25. Xaydarova Javohira RAHBAR AYOLLARNING BOSHQARUV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI.....	189
26. Каюмова Райхона МАХАЛЛЯ В УЗБЕКИСТАНЕ: ИСТОРИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ И СОВРЕМЕННОЙ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ.....	198

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Bekmurodov Xusan,

Ijtimoiy-huquqiy media markazi

direktor o‘rinbosari,

mustaqil tadqiqotchi

e-mail: mansurovichhusan@gmail.com

“MAHALLA YETTILIGI” – JAMIYATDA IJTIMOYIY MUNOSABATLARNI TAKOMILLASHTIRISHNING YANGI MEKANIZMI SIFATIDA (SOTSIOLOGIK TAHLIL)

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.14564802>

ANNOTATSIYA

Maqolada bugungi kunga qadar samarali ishlagan mahalla “beshligi” tizimiga endilikda fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organida soliqchi va ijtimoiy xodim ham qo‘shilib, “yettilik” tarzida ish olib borishi belgilanganligi, “Mahalla yettiligi” tomonidan mahallaning ichki resurslarini aniqlash hamda ularni ijtimoiy xizmatlar va yordam ko‘rsatish uchun safarbar etishga ko‘maklashishining ijtimoiy jihatlari ilmiy o‘rganilgan. Shu bilan birga, mahalladagi muammolarning o‘z vaqtida va samarali yechilishida davlat organlari va tashkilotlarining mahallalardagi vakillarining sa‘y-harakatlarini birlashtirish, muvofiqlashtirish va yo‘naltirish, mahallaning moliyaviy imkoniyatlarini oshirish, kambag‘al oilalarga ajratilayotgan byudjet mablag‘lari va boshqa mablag‘larning maqsadli va manzilli yo‘naltirilishini ta‘minlash borasida amalga oshiriladigan ishlarning istiqboldagi imkoniyatlari sotsiologik nuqtai nazardan ilmiy tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: mahalla, sotsiologik yondashuv, klassifikatsiya usuli, amaliy faoliyat metodi, fuqarolik jamiyati institutlari, ijtimoiy munosabatlar, transformatsiya, modernizatsiya, an‘anaviy jamiyat, institut.

Бекмуратов Хусан,

Заместитель директора

социально-правовой медиа-центра,

независимый исследователь

e-mail: mansurovichhusan@gmail.com

“МАХАЛЛИНСКАЯ СЕМЁРКА” – КАК НОВЫЙ МЕХАНИЗМ УЛУЧШЕНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ В ОБЩЕСТВЕ (СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ)

АННОТАЦИЯ

В статье утверждается, что эффективно работавшая до сегодняшнего дня система махаллинской «пятерки» теперь будет включать в орган самоуправления граждан сборщика налогов и социального работника и работать в стиле «семерки». Он был научно изучен, чтобы помочь мобилизации. При этом перспективные возможности проведения работы по

своевременному и эффективному решению проблем микрорайона, объединению, координации и направлению усилий представителей государственных органов и организаций микрорайонов, увеличить финансовые возможности района, обеспечить целевое и целевое направление других фондов, были научно проанализированы с социологической точки зрения.

Ключевые слова: махалля, социологический подход, метод классификации, метод практической деятельности, институты гражданского общества, социальные отношения, трансформация, модернизация, традиционное общество, институт.

Bekmuradov Husan,
Social-legal Media Center deputy director,
independent researcher
e-mail: mansurovichhusan@gmail.com

“NEIGHBORHOOD SEVEN” – AS A NEW MECHANISM OF IMPROVING SOCIAL RELATIONS IN SOCIETY (SOCIOLOGICAL ANALYSIS)

ABSTRACT

In the article, it is stated that the neighborhood “five” system, which has been working effectively until today, will now include a tax collector and a social worker in the citizen's self-governing body, and work in the “seven” style. It has been scientifically studied to help mobilization. At the same time, the prospective possibilities of the work to be carried out in the timely and effective solution of the problems of the neighborhood, to unify, coordinate and direct the efforts of the representatives of the state bodies and organizations in the neighborhoods, to increase the financial capabilities of the neighborhood, to ensure the targeted and targeted direction of other funds, have been scientifically analyzed from a sociological point of view.

Key words: neighborhood, sociological approach, classification method, method of practical activity, institutions of civil society, social relations, transformation, modernization, traditional society, institute.

KIRISH

Har qanday davlat va jamiyatda fuqarolik jamiyati institutlarining modernizatsiyalashuvi hamda demokratik davlat qurishdagi ahamiyati bilan bog‘liq turli masalalar ko‘plab olimlar tomonidan tadqiq etilmoqda. Biroq, mazkur ishlarda fuqarolik jamiyati institutlarning transformatsiyalashuvi bilan bog‘liq jarayonlar, namoyon bo‘lish tendensiyalarini ilmiy jihatdan tadqiq etish hamda uning ta‘sirida davlat boshqaruvining yangi xususiyatlarini takomillashtirish yuzasidan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish ushbu tadqiqot ishining dolzarbligini belgilaydi.

Vazirlar Mahkamasining 18.05.2024-yildagi “Mahalla yettiligi” faoliyatini samarali tashkil etish hamda hokim yordamchisi, yoshlar yetakchisi, xotin-qizlar faoli, profilaktika inspektori, ijtimoiy xodim va soliq inspektori faoliyatini eng muhim samaradorlik ko‘rsatkichlari (KPI) bo‘yicha baholashda mahalla raisining ishtirokini ta‘minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 292-son qarori imzolandi.

Prezidentning “Mahalla institutining jamiyatdagi rolini tubdan oshirish va uning aholi muammolarini hal etishda birinchi bo‘g‘in sifatida ishlashini ta‘minlashga qaratilgan chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2023-yil 21-dekabrda PF-209-son Farmoniga muvofiq “mahalla yettiligi”ning faoliyati eng muhim samaradorlik ko‘rsatkichlari (KPI) bo‘yicha baholanadi [1].

METODOLOGIYA

Yangi zamonaviy munosabatlarda demokratik tamoyillar asosidagi jamiyat va davlat qurish bilan bog‘liq jarayonlarda fuqarolik jamiyati institutlari, xususan, mahalla institutining ahamiyati, ularda kuzatiladigan o‘zgarishlar, ularning zamonaviy jamiyatlardagi siyosiy tizim rivojidadagi ahamiyatining konseptual asoslari ochib berilgan. Shuningdek, mazkur tushunchalarning sotsiologiya fanlari tizimida shakllanishining asosiy bosqichlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etilib, o‘rta asrlarda yashab ijod etgan Sharq va G‘arb mutafakkirlari hamda zamonaviy O‘zbekiston, shu bilan bir

qatorida, xorijiy olimlarning sohaga oid tadqiqotlari o‘zaro uyg‘unlashtirilgan holda tadqiq etilgan. Ushbu maqolada mahalla instituti misolida yuqoridagi savollarning tub mazmun-mohiyati bilan birga fuqarolik jamiyati institutlarining Yangi O‘zbekistonda transformatsiyalashuvining davlat va jamiyat boshqaruviga ta’siri tahlil etilgan.

ASOSIY QISM

Jamiyatlarda fuqarolik jamiyati institutlarning o‘zgaruvchanligi va transformatsiyalashuvi, shu asosda unga xos boshqaruvning ta’siri barcha davlatlar hamda jamiyatlar uchun xosdir [2, – C.17]. Fuqarolik jamiyati institutlarning transformatsiyalashuvida yangi jamiyatlar boshqaruv tizimini takomillashtirish negizida an’anaviy qarashlar va maqsadlardan foydalanishning asosiy xususiyatlari masalasi o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan.

Tan olish kerak, so‘nggi yillarda mahallani jamoatchilik boshqaruvi va nazoratining tayanch bo‘g‘iniga aylantirish, uning jamiyatdagi o‘rni va rolini kuchaytirish, mahallalardagi muammolarni o‘z vaqtida va samarali hal etishda davlat organlari va tashkilotlarining mahallalardagi vakillarining imkoniyatlarini yana-da kengaytirish bo‘yicha keng ko‘lamli chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Shu bilan birga, mahalladagi hokim yordamchisi, yoshlar yetakchisi, xotin-qizlar faoli, profilaktika inspektori, ijtimoiy xodim va soliq inspektori faoliyatini baholashda mahalla raislarining maqomini oshirish zarurligi taqozo etilmoqda. Bu tizim jamiyatning ijtimoiy munosabatlarini tartibga solishning muhim bir mexanizmi sifatida yuzaga keldi. Bu tizim davlat boshqaruvni joylarda amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

“**Mahalla yettiligi**” instituti – Yangi O‘zbekistonda davlat va jamiyat munosabatlarida yangicha ijtimoiy taranglikni oldini olishda alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu institutning huquqiy asosi sifatida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Mahalla institutining jamiyatdagi rolini tubdan oshirish va uning aholi muammolarini hal etishda birinchi bo‘g‘in sifatida ishlashini ta’minlashga qaratilgan chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2023-yil 21-dekabrda PF-209-son Farmoniga [3] hisoblanadi.

Shu bilan birga, Vazirlar Mahkamasining 13.06.2024-yildagi “Mahallalar faoliyatini tartibga solishga doir normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi 334-son qarori qabul qilindi. Xususan, hujjat bilan jamoatchilikni mahalla yettiligi a‘zolari tomonidan amalga oshirilayotgan ishlar to‘g‘risida xabardor qilish tartibi tasdiqlandi. Nizom “mahalla yettiligi” a‘zolari – mahalla raisi, hokim yordamchisi, yoshlar yetakchisi, xotin-qizlar faoli, profilaktika inspektori, ijtimoiy xodim va soliq inspektori tomonidan amalga oshirilgan ishlar bo‘yicha mahalla fuqarolar yig‘ini oldida har chorakda hisobot berish tartibini belgilaydi.

Shuningdek, bu tizimning yana bir xususiyati – uning faoliyatining ochiqligi va shaffofligidir. Bu ochiqlikning umumiy manzarasi quyidagicha hisoblanadi: yettilikning har bir a‘zosi o‘z faoliyatining barcha yo‘nalishlari bo‘yicha batafsil hisobot beradi. Hisobot fuqarolar yig‘inida har chorak yakuni bo‘yicha keyingi oyning 10-sanisigacha eshutiladi. Ko‘chaboshi va uyboshilar faoliyatini tashkil etish tartibi to‘g‘risidagi namunaviy nizom tasdiqlandi. U ko‘chaboshi va uyboshi saylovini tashkil etish va o‘tkazish tartibi, ularning asosiy vazifalari va funksiyalari, faoliyatini tashkil etish tartibini belgilaydi. Ko‘chaboshi va uyboshilar saylovi tegishli hududda doimiy yoki vaqtincha istiqomat qilayotgan fuqarolarning fuqarolar yig‘ini raisi rahbarligidagi yig‘ilishda ochiq ovoz berish orqali o‘tkaziladi.

Bu tizimning avvalo Yangi O‘zbekistonda ijtimoiy davlat qurishning alohida, uzoq muddatga mo‘ljallangan strategik g‘oyasi sifatida har bir yettilik a‘zolarining manzilli ishlash (muammolarni o‘z vaqtida hal etish)da alohida ahamiyat kasb etmoqda. Misol tariqasida, hokim yordamchisi o‘z hududida doimiy daromad manbaiga ega bo‘lmagan ishsiz aholini kasb-hunar va tadbirkorlikka o‘qitish hamda ularning bandligini ta’minlash; aholining tadbirkorlik tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash, shu jumladan, kredit va subsidiyalar ajratilishida ko‘maklashish; dehqon xo‘jaliklari bilan eksport qiluvchi, broker va qayta ishlovchi korxonalarining hamkorligini tashkil etish; mahallalarda mikroloiyahalar manzilli dasturini shakllantirish va ularning amalga oshirilishiga ko‘maklashish; bo‘sh turgan bino va inshootlar hamda yer maydonlarini auksion savdolariga chiqarishda ko‘maklashish; kambag‘al oilalarning daromadini oshirish choralarini ko‘rish; mehnat migratsiyasiga chiqib ketgan yoki qaytib kelgan fuqarolar va ularning oila a‘zolari bilan ishlash; tomorqa va ijara

yerlaridan samarali foydalanish ishlarini tashkil etish kabi 8 turdagi aholining ijtimoiy kayfiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lan muammolarning monitoring qilish, o'rganish, uning yechimlarini izlash yuzasidan o'z xizmat vazifalarini amalga oshiradilar.

Aholining ijtimoiy kayfiyatining o'rganish – davlat va uning barqarorligining asosiy indikatori hisoblanadi [4, – C.301]. Bu tizimning yana bir muhim elementlaridan biri sifatida endilikda hududlar kesimida mahalla hududida jamoat tartibini saqlash; huquqbuzarlik sodir etishga moyil shaxslar bilan manzilli ishlash; mahalladagi kriminogen vaziyatni tahlil qilish, huquqbuzarliklarni sodir etish sabablarini aniqlash va bartaraf etish choralarini ko'rish; qarovsiz va nazoratsiz qolgan voyaga yetmaganlarning ijtimoiy-huquqiy himoyasini ta'minlash; aholini terrorchilik, ekstremistik va boshqa g'ayriqonuniy buzg'unchilik hamda axloqsizlik yo'nalishidagi oqimlar ta'siridan himoya qilishning yagona, o'rnatilgan, nazorat ostidagi ijtimoiy strukturasi shakllantiriladi.

O'rta asrlarda Abu Nasr Forobiy jamiyatda ijtimoiy mazmundagi me'yorlar (ya'ni, fuqarolik institutlari) zarurligini Aflotun qayd etgani misolida “Tarbiya oqillikni vujudga keltiradi. Kishining tarbiyasi bo'lmasa, u bekorchilikni ko'radi. Qonun farovonlik yo'lidir, shunday ekan, sohibi qonun tarbiyani mustahkamlashga alohida harakat qilishi zarur” [5, – B.30], degan edi. Mahalla institutini mavjudligi an'anaviy va zamonaviy jamiyatlarga ham birdek xos. Platon fuqarolik jamiyatining markaziga davlatchilik va qonunchilik institutini qo'yadi [6, – C.74]. Demak, insonlar faoliyatini tartibga solishga qaratilgan me'yorlarning taraqqiyoti asosida ijtimoiy, siyosiy institutlar takomillashgan. An'anaviy jamiyat va unga xos bo'lgan institutlarning eng kuchli jihati – an'analarning davlat boshqaruv sohasi bilan uyg'unlashuvi asosida ta'sir kuchiga ega ekanligi bilan izohlanadi [7, – C.270].

Mahalla va unga xos bo'lgan yangi o'zgarishlar aslida ana shu an'anaviy jamiyatimizning muhim bir imkoniyati sifatida namoyon bo'ladi.

Tan olish kerakki, mahalla – xalqimizning turmush tarzi, ma'naviy ehtiyoji, tafakkuri, insonlarning o'zaro qo'shnichilik aloqalari, oilaviy munosabatlarni shakllantiruvchi o'ziga xos maskan hisoblanadi. Bugun mahallaning jamiyat hayotidagi o'rni, nufuzi yana-da mustahkamlanib, u aholiga ijtimoiy ko'mak ko'rsatishning adolatli va ta'sirchan institutiga, samarali jamoatchilik nazoratini o'rnatadigan, odamlarga eng yaqin xalqchil tuzilmaga aylanmoqda. Eng muhim jihatini aytib o'tish lozim. Davlatimiz rahbari 2023-yil 16-17-noyabr kunlari Surxondaryo viloyatiga tashrifi chog'ida Ma'naviyat va ma'rifat Kengashlarining ishchi tuzilmasi sifatida hududlardagi to'rtta sektorga qo'shimcha beshinchi – “Ma'naviyat sektori”ni tashkil qilish, bu borada “Surxondaryo tajribasi”ni yaratish bo'yicha taklif bildirgan edi. Bu taklif mahallani jamiyatning ma'naviy qiyofasiga aylantirish bo'yicha yangi harakatni yuzaga keltirdi. Albatta har bir tushunchaning asl mazmun-mohiyatini anglash muhim hisoblanadi. Misol uchun, “Ma'naviyat sektori”ning vazifalariga qisqacha to'xtalib o'tsak. Ushbu sektorga tashkilot va korxonalarining mas'ul rahbarlari, ziyolilar birlashtirilib, hududlarning ijtimoiy-ma'naviy xaritasi yaratiladi. Sektor jamiyatdagi mavjud muammolarga tizimli yondashib, amalga oshirilayotgan ishlarni muvofiqlashtiradi hamda mazkur sohadagi vazifalar bo'yicha javobgar hisoblanadi.

Mahallalarda ma'naviyat sektorini tashkil qilish ijtimoiy-ma'naviy muhitni barqarorlashtirish bilan birga, aholini kitobxonlikka jalb etish, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, madaniyat va san'atga oshno qilish, unutilib ketilayotgan milliy qadriyatlar va an'analarni ommalashtirish hamda xalqimiz orasida mehr-oqibat tuyg'ularini kuchaytirish kabi bir qator muhim vazifalarni amalga oshirishga xizmat qiladi. Bu jamiyatning ma'naviy imkoniyatlarini oshirishga xizmat qiluvchi muhim bo'g'in bo'lib xizmat qiladi.

“Mahalla yettiligi” tizimiga o'zgartirish bu boshlangan islohotlarning mantiqiy davomi desak bo'ladi. Xususan, bugungi kunga qadar samarali ishlagan mahalla “beshligi” tizimiga endilikda fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organida soliqchi va ijtimoiy xodim ham qo'shilib, “yettilik” tarzida ish olib borishi belgilandi. “Mahalla yettiligi” tomonidan mahallaning ichki resurslarini aniqlash hamda ularni ijtimoiy xizmatlar va yordam ko'rsatish uchun safarbar etishga ko'maklashish, mahalladagi muammolarning o'z vaqtida va samarali yechilishida davlat organlari va tashkilotlarining mahallalardagi vakillarining sa'y-harakatlarini birlashtirish, muvofiqlashtirish va

yo'naltirish, mahallaning moliyaviy imkoniyatlarini oshirish, kambag'al oilalarga ajratilayotgan byudjet mablag'lari va boshqa mablag'larning maqsadli va manzilli yo'naltirilishini ta'minlash borasida amalga oshiriladigan ishlar ham qayd etilgan.

2024-yil 1-yanvardan boshlab barcha tuman va shaharlarda "Mahalla byudjeti" tizimi amaliyotga joriy etildi [8]. Mazkur bo'g'inda yana ko'plab yangilik va o'zgarishlar kutilmoqda. Bu esa tizim faoliyatini shunga mos tarzda, yangicha asosda yo'lga qo'yishni taqozo etadi. Belgilangan vazifalarni o'z vaqtida sifatli amalga oshirishni tashkil qilish maqsadida Davlat xizmatini rivojlantirish agentligi tomonidan mutasaddi vazirlik va idoralar bilan hamkorlikda har bir tuman (shahar)dagi "mahalla yettiligi" o'qitish yo'lga qo'yildi va buning asosiy maqsadi sifatida "mahalla yettiligi"ning siyosiy-huquqiy, kasbiy bilimni oshirish, jamoatchilik va aholi bilan muloqot qilish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat, deb belgilandi.

O'quv kurslarini samarali tashkil etish maqsadida birinchidan, Farmon mazmun-mohiyati hamda ularda belgilangan topshiriqlarning amaliyotga uyg'unligini ta'minlash uchun 11 ta dolzarb mavzuni o'z ichiga olgan maxsus o'quv dasturi ishlab chiqildi; ikkinchidan, "mahalla yettiligi" faoliyati uchun mas'ul bo'lgan vazirlik va idoralarning yuqori malaka va tajribaga ega 2 nafar mutaxassislardan iborat Ekspertlar guruhi shakllantirildi; uchinchidan, Ekspertlar guruhi tomonidan maxsus o'quv dasturidagi har bir mavzu bo'yicha o'quv-metodik materiallar (ma'ruza matni, taqdimot materiallari, testlar) ishlab chiqildi; to'rtinchidan, "mahalla yettiligi" faoliyati uchun mas'ul bo'lgan vazirlik va idoralarning hududiy bo'linmalari mas'ul xodimlaridan iborat jami 300 nafardan ortiq hududiy trenerlar ro'yxati tuzildi. Albatta, bu tizim yangilik sifatida doimiy izlanishlarni, ilmiy tadqiqotlarni talab qiladi.

Yuqorida ta'kidlaganimizdek, ushbu tizim ijtimoiy muammolarning aniq motivlarini aniqlash, uning sabablarini aniqlashning muhim instrumenti sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu o'rinda ushbu tizimning samarali faoliyati ko'rsatishi uchun quyidagilarni alohida tavsiya qilamiz:

1. Ushbu tizimda faoliyat ko'rsatuvchi xodimlarning bilim va alakalarining sohaga mosligini ta'minlash;
2. Hududlarda "mahalla yettiligi" tizimi va mahalliy Kengash deputatlari o'rtasida uzviy aloqalarni o'rnatish;
3. O'rganilgan ijtimoiy muammolarning doimiy ravishda monitoring qilish va ijtimoiy reyestrda kiritib borish.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, o'zini o'zi boshqarishning muhim instituti bo'lmish – mahalla faoliyatining huquqiy asoslari Konstitutsiya darajasida bir qator masalalarda takomillashtirilyapti.

Birinchidan, Bosh qomusimizda fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari tegishli hududda tadbirkorlik va hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirishga ko'maklashish maqsadida maslahat markazlarini tashkil etish huquqiga egaligi belgilandi.

Ikkinchidan, mahallalarning boshqaruv xodimlari soni soliqchi va ijtimoiy xodim qo'shilishi hisobiga yettitaga ko'paydi.

Uchinchidan, mahallaning o'zida 70 dan ortiq masala, jumladan, moddiy yordam va kreditlar hal etilishi, tizim to'liq raqamlashtirilishi, mahalla raisining vakolatlari kengayishi belgilab qo'yildi.

Shu bilan birga, bizning fikrimizcha, jamiyatda mahalla institutining rivojlanishi O'zbekistonda demokratlashuv bilan bog'liq quyidagi shart-sharoitlarni amalga oshirish imkoniyatlarini oshiradi: jamiyatda ijtimoiy qarashlarning aniq maqsadlar va harakatlar, dasturlar, fikrlar asosida birlashuvini ta'minlash platformasini shakllantiradi; fuqarolarning siyosiy qarorlarni qabul qilish bilan birga, unga ta'sir ko'rsatish mexanizmlarini (texnologiyalarini) qo'llash richaglarini takomillashtiradi; eng avvalo, siyosiy tizimning davlat manfaatlaridan emas, balki jamiyat manfaatlariga ko'proq xizmat qilish imkoniyatlarini oshirishga xizmat qiladi; davlat boshqaruvining ijtimoiy jihatdan maqbullashtirish va tiyib turish siyosatini amalga oshirishning yetakchi ijtimoiy instituti sifatida uning barqarorligiga hissa qo'shadi.

Adabiyotlar/ Литература/ References:

---

1. https://www.norma.uz/oz/qonunchilikda_yangi/mahalla_ettligi_faoliyatini_baholash_mehanizmi_takomillashtiriladi.
2. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. – М., Фонд экономической книги «Начала», 1997. – С. 17.
3. <https://lex.uz/ru/docs/6931871>
4. Парсонс Т. (2018). О структуре социального действия. – М.: Академический проект. – С. 301.
5. Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шахри. – Тошкент: А.Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 1993. – Б. 30.
6. Платон. Законы. Сочинения, Т.ХІІІ. Петербург. 1923. – С.74.
7. Парсонс Т. Система современных обществ. – М., 1998. 270 с.
8. <https://lex.uz/ru/docs/5461749?ONDATE=23.09.2023>

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

3-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-3

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
SPECIAL ISSUE-3

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000